

УДК 1174.37

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЯК ВНЕСОК У МАЙБУТНЄ ПЛАНЕТИ

Грінь С.О., Довбишова Н.О., Мананкова В.Л.

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У статті розглядається екологічне виховання дітей дошкільного та шкільного віку. Екологічне виховання і культура займає провідну позицію у формуванні сучасної Особистості. А саме організацію дітей, які виростили в традиції екологічного виховання, здатні створити нове суспільство. Вони покажуть приклад, як потрібно правильно вчинити і не посоромляться пояснити порушників, як робити не варто. І виховати екологічно свідому особистість можна, поєднуючи можливості співдружності шкільного і сімейного виховання.

Ключові слова: екологічне виховання, культура, навколишнє середовище, організація, майбутнє.

Постановка проблеми. Сьогодні, в епоху стрімкого прогресу і глобальної техногенної катастрофи, стали мимоволі замислюватися: «Як зберегти планету чистою?» Очевидно, що якщо ми самі не будемо уважно ставитися до світу, в якому ми живемо, то можемо просто погубити себе. Щоб цього не сталося, потрібно усвідомити корисність виховання екологічної культури. І почати з виховання себе і своїх дітей. Знання і хороші звички, які отримані ще в дитинстві, сформуються в чіткі переконання. Діти зі сформованими з раннього дитинства уявленнями про важливість зберігати природу ніколи не завдадуть шкоди їй. В майбутньому це вплине на позитивне перетворення екологічної обстановки навколо нас.

Аналіз досліджень. У дошкільному віці дитина вперше стикається з природою. Не втрачайте часу дарма – прищеплюйте ази екокультури з раннього віку:

1. Гуляйте пішки як можна довше. Не обов'язково ходити далеко – і у дворі знайдеться багато цікавого.

2. Звертайте увагу дитини на все, що знаходиться навколо нього: який текстури пісок, як

стукають камінчики, як шелестить листя, який слід може залишити паличка на мокрій землі. Вивчення такі природних «чудес» – перший крок пізнання природи.

3. Називайте. Просвіщати дитини, як називаються ті чи інші природні об'єкти і явища. Використовуйте для характеристики вірші, пісенки, прислів'я та приказки, загадки. У малюка значно збільшиться обсяг словникового запасу і сформується позитивне сприйняття природи.

4. Посадіть квіти. Знайдіть можливість посадити щось разом із дитиною-ком: квіти, садову зелень або деревце. Малюк побачить, як ростуть рослини – це буде для нього відкриттям і одним з перших кроків усвідомлення екосистеми.

5. Робіть вироби з природних матеріалів. Заведіть звичку щосені заготовляти природний матеріал для дитячої творчості: осінні листя, жолуді, сухі квіти, насіння, соломку, каштани, шишки, бересту та інше. З них виходять чудові фігурки, панно і аплікації!

6. Читайте. А читаючи, розмовляйте з малюком на моральну тематику, аналізуйте вчинки

героїв казок і віршів. Так можна виховати екологічно етичну особистість.

Невирішені проблеми. На сьогоднішній день існує багато екологічних проблем, які незабаром мають всі шанси стати екологічними катастрофами. Мова йде про потоншення озонової оболонки, глобальні зміни клімату, виснаження природного шару ґрунту, природних ресурсів, зменшення запасів питної води та одночасному інтенсивному зростанні народонаселення планети, що супроводжується нарощуванням виробничих потужностей – це проблеми, які стосуються кожної держави. На жаль, вони – наслідок антропогенного впливу на навколишнє середовище.

Зрозуміло, існують шляхи вирішення цих проблем або, принаймні, методи зменшення шкоди від них, але, слідуючи відомому прислів'ю: «чисто не там, де прибирають, а там, де не сміять» ми розуміє, що легше попередити проблему, ніж потім її вирішувати.

Звичайно, ми не можемо повною мірою запобігти всі екологічні проблеми, але в наших силах істотно зменшити їх масштаби, а також зробити так, щоб вони не прогресували і, в майбутньому, можливо, перестали існувати як такі.

Наші практичні рекомендації – для думаючих батьків, яким важливо, в якому світі будуть жити їхні діти.

Екологічна виховна сфера дітей широка і базується на таких компонентах: вплив сім'ї, де величезне значення при вихованні належить матері, виховний процес у дошкільних установах, школі; вплив ЗМІ (засобів масової інформації); багатofакторна і різнопланова сфера стихійного виховання.

Мета екологічного виховання – отримання дошкільцям базових знань з галузі екології, а також придбання так званої екологічної ввічливості – тобто якостей такої поведінки, яке спрямоване на мінімізацію шкоди навколишньому середовищу, раціональне її витрачання ресурсів та інше.

Невідомий китайський поет дві з половиною тисячі років тому сказав:

Якщо ви думаєте на рік вперед – сійте зерна,

Якщо ви думаєте на 10 років вперед – садіть дерева,

Якщо ви думаєте на 100 років вперед – виховуйте людини.

Прищеплюємо екологічну культуру дітям дошкільного віку

Рекомендації з організації екологічного виховання

1. Підтримуємо затишок в будинку. Разом з дітьми садимо квіти і доглядаємо за ними! Адже квіти – це не тільки особлива атмосфера домашнього затишку і тепла, але ще й середовище, що виховує дитину і зберігає його здоров'я. Краса навколишнього середовища розвине естетичний смак, виховає повагу і любов природі. Разом робимо прибирання, підтримуємо чистоту.

2. Гуляємо всією сім'єю в лісі. Скільки цікавого у лісі: струмочки, рослини, химерної форми колоди, звуки птахів і комах. Лісове різноманітність захоплює: допитливості дитини не буде межі. Підготуйтеся ґрунтовно: наведіть дитині цікаві відомості про природу. Роз'ясніть самі правила поведінки: не рвати квіти, не смітити, не розпалювати багаття.

3. Читаємо книги і журнали про природу. Корисно мати або брати в бібліотеці книги Джеральда Даррелла, Віталія Біанкі і Бернгарда Гржмієка. Купуйте періодичні видання про нашу планету, її природу й мешканців: «Geo», «Геолонок», «National Geographic», «Навколо світу», «Природа і людина», «У світі тварин», «Домашній улюбленець», «Сопілка», «Філя», «Юний натураліст» та інші.

4. Спілкуємося з тваринами. Сходіть в зоопарк, поїдьте в село до бабусі або заведіть власного вихованця. Спілкування з тваринами діє заспокійливо, викликає почуття радості і захоплення, а також прищеплює навички екологічної відповідальності.

5. Дивимося телевізор розумно. Краще всього, якщо це будуть освітні передачі природознавчого характеру. Але якщо в них недолік – можна обговорювати екологічні проблеми з дитиною при перегляді новин, мультфільмів або дитячих кінофільмів.

Діти, виховані в традиціях екологічного виховання, здатні створити нове суспільство, в якому будуть квітучі сади, зелені парки, мальовничі села. Таким людям в голову не прийде кинути недопалок, або взагалі курити, ламати дерева і зливати в річки відходи нафтопродуктів. Вони покажуть приклад, як потрібно поступати нормальній людині і не посоромляться пояснити порушників, як робити не варто. Адже людина – не бездумний експлуататор природи, а відповідальний її охоронець. А виховати екологічно свідому особистість можна, поєднуючи можливості співдружності шкільного і сімейного виховання.

Чому екологічне виховання так важливо? Тому що саме в ранньому віці у дітей закладаються основи їх майбутньої поведінки, який буде їм властиво протягом усього життя.

Але крім цього, людина, яка ще в дошкільному віці отримав екологічне виховання, не тільки проносить таку правильну модель поведінки, через усе життя, але й певною мірою прищеплює її своїм близьким, а також повністю передає її свої дітям. А діти, в свою чергу, будуть вести себе екологічно вихованими, а коли прийде час, навчатимуть основам екологічного виховання своїх дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблемою екологічного виховання, як виявляється, педагоги стали займатися ще в XVII-XVIII віках, хоча у той час ще не було науки екології і не було терміну «екологічне виховання».

Педагогічну цінність зміцнення гуманних почуттів дитини засобами природи підкреслювали також великі педагоги: Ж.-Ж. Руссо (1762 рік), Г. Песталоцци (1781-1787 рр.), Ф. Дистерверг (1832 р.). Уперше швейцарський педагог-демократ А. Гумбольд, а потім французький педагог і філософ Ж.-Ж. Руссо і інші педагоги говорили про виховання у дітей «почуття природи» як відчуття його ушляхетнюючого впливу на людину.

Ж. Ж. Руссо в книзі «Еміль, або Про виховання» пропонував виховувати дітей в далечині від зіпсованої цивілізації на лоні природи. Виховання повинне відбуватися природно, згідно з природою. Руссо вважав природу дитини досконалою і тому не потрібно псувати її цивілізацією.

Г. Песталоцци в роботі «Лінгард і Гертруда» вважав головною метою виховання – розвивати

природні сили дитини різнобічно і гармонійно. Не пригнічувати природний розвиток, а направляти правильним шляхом. Основний принцип виховання – згода людини з природою. Песталоцци не ідеалізував дитячу природу, вважав, що дітям потрібно надавати допомогу в розвитку їх сил.

Проти вузького практицизму і утилітаризму, а також формального вивчення і бездушного відношення до неї виступали російські просвітники: В. Г. Белинский (1842 р.), А. И. Герцен (1844 р.), Н. А. Добролюбов (1858 р.), Д. И. Писарев (1861 р.), Н. Г. Чернишевський (1863 р.). Вони ратували за введення в школу повноцінних знань про природу, підкреслюючи їх вплив на формування моральних якостей особи, які визначають поведінку дітей в природі.

Не залишився в стороні від питань екології і великий російський педагог К. Д. Ушинский (1861, 1864 рр.). Слід зазначити, що пізнання об'єктивного світу неможливе без пізнання екологічних зв'язків, реально існуючих в нім. Їх вивчення, таке важливе в наші дні, потрібно розглядати.

Вивчення ж існуючих у навколишньому світі зв'язків служить однією з основних ланок формування екологічної культури школярів, необхідною умовою становлення відповідального відношення до природи. К. Д. Ушинский гаряче закликав розширити спілкування дитини з природою. У книгах Ушинского «Рідне слово» і «Дитячий світ» приділяється велика увага виховному впливу природи, в них він звертається до логіки природи. У підручнику «Рідне слово» хлопці знайомляться з комахами, дикими і домашніми тваринами, птахами, деревами, грибами і іншими представниками природи за допомогою віршів, загадок, прислів'їв, приказок, казок.

У другій частині «Дитячого світу», який називається «З природи», Ушинский дає систематизацію тварин і рослин, описує окремих тварин (будова, спосіб виведення потомства, безпека або небезпека для людини). Окрім комах в книзі оповідає про морських тварин, дерева, ягоди, кольори, зернові культури, пальми, гриби і проводиться класифікація рослин. Цей відділ закінчується розповіддю про створення світу. І тут Ушинский знову звертається до логіки природи: «Тварина веселилася, не вимагаючи краси, шукало тільки їжі і, пожираючи премудре створення боже, не підозрювала, скільки премудрощів в кожній, найменшій травичці». Ідеї Ушинского про виховання засобами природи надалі розроблялися багатьма педагогами-натуралістами.

Ідеї педагогів минулої про виховну цінність спілкування дитини з природою розвинули і узагальнили російський педагог А. Я. Герд, геолог, основоположник московської наукової школи А. П. Павлови багатьох інших педагогів – натуралістів. Вони створили ряд оригінальних посібників з методики природознавства в яких обґрунтовувалася організація учбової діяльності школярів з урахуванням взаємозв'язку наукових знань і чуттєвого сприйняття природних об'єктів і явищ.

Впровадження в шкільне природознавство «біологічного методу» можна считать зародженням екологічної освіти і виховання учнів.

Незважаючи на ці досягнення в дореволюційній школі формувалося у учнів споглядальне відношення до природи.

І в перші роки радянської влади учителям довелось долати цей недолік виховання і освіти.

У радянській школі передові учителі намагалися використати те краще, що створили класики педагогіки.

Процесу вивчення природи і спілкуванню учнів з нею надає новий характер діяльності. Радянський педагог Н. К. Крупська підкреслювала, що формування стосунків до реальної дійсності, у тому числі до природного середовища, протікає в процесі діяльності по охороні природи. Цьому положенню відповідав масовий розвиток юнацького руху в нашій країні.

У радянській школі природоохоронна освіта розвивалася по двох напрямках: одно з них пов'язане з вивченням питань охорони природи на уроках і екскурсіях, інше – у позакласній і позашкільній діяльності. У 1924 році Наркомпрос ставив завдання вивчення краю і придбання навичок по охороні природи краю, для був використаний дослідницький метод. Передбачалося з'ясувати вплив виробництва на довкілля за допомогою екскурсій, в живому куточку школи.

Але, як відомо, в 30-і роки почалася індустріалізація країни. Усі люди відчували гордість побачивши потужні димові заводські труби. У ці роки у учнів виховувалося споживче відношення до природи. Вивчалось: скільки сірників можна зробити з одного дерева, для чого людям потрібні ліси, поля, річки і інші подібні питання.

З 1945 року по 1962 рік природознавство велось методом пояснювального читання: діти просто відпрацьовували техніку читання, читаючи статті про природу і її охорону. Такий підхід привів до того, що декілька поколінь було виховано у душі споживчого відношення до природи, байдужості до природи.

Але і у той час були педагоги, що будують виховання на принципі зв'язку навчання з природою.

Велике спадщина у сфері молодших школярів навколишнім середовищем залишив нам видатний радянський педагог В. О. Сухомлинський. Він надавав особливого значення впливу природи на формування і розвиток особистості дитини.

Так як на організацію екскурсії вчителю треба приділяти стільки ж часу і уваги як на організацію уроку, а то і більше, трапляється, що вчителі проводять екскурсії «як-небудь», що не готуючись до неї зовсім. Але і при підготовці слід враховувати, що не обов'язково весь час екскурсії має бути зайнято розмовами. Ставлення дітей до об'єктів природи відомий педагог тісно пов'язував з тим, що природа – це наш рідний край, земля, яка нас виростила і годує, земля, перетворена нашим трудом.

В. О. Сухомлинський неодноразово зазначав, що сама природа не виховує, виховує лише активна дія в ній. «Мене вражало, – каже Сухомлинський – що захоплення дітей красою перепліталось байдужістю до долі прекрасного. Милування красою – це лише перший паросток доброго почуття, яке треба розвивати, перетворювати в активне прагнення до діяльності». Сухомлинський пропонує для реального втілення цього положення в дію створити живий куточок, де всі діти візьмуть участь у догляді за тваринами, організувати «пташині» і «звірячу» лікарні, садити

дерева. Щоб дитина навчилася розуміти природу, відчувати її красу, читати її мову, берегти її багатства, потрібно прищеплювати всі ці почуття з раннього віку. В даний час питання екологічного виховання розглядаються багатьма педагогами.

Серед сучасних педагогів, які займаються питаннями екологічного виховання є А. А. Плешаков. Він не тільки розробляє теорію екологічного виховання, а й пропонує конкретні методи роботи. «Посилення екологічного спрямування курсу природознавства, – говорить Плешаков, – на наш погляд, найбільш назріле і реальний на сьогоднішній день крок в напрямку екологізації початкової школи, а також організації роботи групи продовженого дня та позакласної роботи». Слід зазначити, що в 1989-1990 рр. вийшов підручник (3 і 4 класу за програмою 1-4) А. А. Плешакова з природознавства, де реалізується завдання екологічного виховання молодших школярів. У ньому розглядаються такі проблеми: захист неживої природи і ґрунтів від забруднення, руйнування та виснаження; збереження різноманіття видів живих організмів та фіксації результатів їх спільнот; охорона природи, як необхідна умова збереження здоров'я людей. Даний підручник допоможе вчителям формувати екологічно грамотну особистість.

В наші дні питання екологічного виховання придбали нову актуальність і вирішувати їх – завдання сучасної школи.

Висновки з даного дослідження. Тобто вихід ланцюгової реакції це такий собі добре налагоджений механізм передачі екологічних знань, який зменшить антропогенний вплив на природу, призведе до поліпшення її стану, а також рішенням або значного зменшення масштабів багатьох екологічних проблем. Запустити його й

достатньо просто – потрібно ввести обов'язкові екологічні заняття, які легко й доступно пояснювали дітям, чому так важливо вести себе екологічно виховання, Дбайливо ставитися до природи та її ресурсів.

Зрозуміло, подавати матеріал маленьким учням потрібно яскраво, барвисто, з соковитими презентаціями, екскурсіями, вражаючими фактами, наочними демонстраціями, вибудовуючи асоціативний ряд, оперуючи достатніми знаннями в цій області. Для цього чудово підходять студенти – екологи, які володіють достатніми знаннями в екології, щоб допомогти малюкам на шляху до пізнання світу. Зрозуміло, це не може застосовуватися на постійній основі, так як студенти – це не вихователі і, можливо, вони не можуть враховувати якихось моментів в побудові цікавого і плідного спілкування з дітьми. Тому прекрасним варіантом буде спільна праця екологів та психологів для розробки максимально добре сприймається і корисної програми екологічного навчання дошкільників, яке будуть втілювати в життя вихователі.

Отже, що можна відзначити, підбиваючи підсумки? Зараз, як ніколи, актуальне питання вирішення і запобігання екологічних проблем. Для запобігання відмінно підходить екологічне виховання дітей – тобто прищеплення їм такої поведінки, яка вважається мінімально шкідливим для навколишнього середовища. Екологічне виховання добре в багатьох відношеннях: воно не вимагає особливих витрат, дуже ефективно – так як саме в дитинстві формується модель поведінки на все життя, яка до того ж ще й передається від батьків до дітей, і, зрозуміло, воно чудово виконає свою основну мету – зменшити антропогенне навантаження на навколишнє середовище.

Список літератури:

1. Букін А. П. В дружбі з людьми і природою // Просвіта – 1991 – № 19.
2. Вахрушев А. А. Здрастуй, світ! Навколишній світ для дошкільнят // Баласси – 2003.
3. Запорожця А. В., Маркової. Т. А. Основи дошкільної педагогіки // 2009.
4. Кучер Т. В. Екологічне виховання учнів // Просвіта – 1990.
5. Мельчаков Л. Ф. Дітям про природу. Виховання і розвиток дітей у процесі навчання природознавства // З досвіду роботи. Посібник для вчителя // Освіта – 1981.
6. Миколаєва С. Н. Виховання екологічної культури в дошкільному дитинстві. Нова школа // 2009.

Гринь С.А., Довбышова Н.А., Мананкова В.Л.

Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт»

ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ, КАК ВКЛАД В БУДУЩЕЕ ПЛАНЕТЫ

Аннотация

В статье рассматривается экологическое воспитание детей дошкольного и школьного возраста. Экологическое воспитание и культура занимающая ведущую позицию в формировании современной Личности. А именно организацию детей, которые выросли в традициях экологического воспитания, способные создать новое общество. Они покажут пример, как нужно правильно поступить и не постесняются объяснить нарушителям, как делать не стоит. И воспитать экологически сознательную личность можно, сочетая возможности содружества школьного и семейного воспитания.

Ключевые слова: экологическое воспитание, культура, окружающая среда, организация, будущее.

Grin S.A., Dovbusheva N.A., Manankova V.L.

National technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF CHILDREN, AS A CONTRIBUTION TO THE FUTURE OF THE PLANET

Summary

The article considers the ecological education of children of preschool and school age. Environmental education and culture occupying a leading position in the formation of the modern Person. Namely, the children who grew up in the tradition of environmental education, able to create a new society. They show an example of how to do the right thing and will not hesitate to explain to the offenders how to do. And to educate an environmentally conscious person can be, combining the powers of the Commonwealth school and family education.

Keywords: environmental education, culture, environment, organization and future.